Razjasnimo pojme!

Vidovdanska ustava je rodila že velike posledice, učinke, ki so ravno nasprotni, kakor so jih pričakovali njeni očetje. Gospodarsko propadanje in večne finančne kalamitete naše države — kdo bi se upal trditi, da jih ni v veliki meri povzročila slaba ustava? Ta je prisilila ves hrvatski narod v abstinenčno politiko, pognala je mnogo ljudi, ki so z navdušenjem pozdravili nastanek naše države, v hladno nevtralnost, nemo ali celo hladno opazovanje našega državnega razvoja. Kjer bi moral vsak najmanjši delec delovati s podvojeno energijo, vidimo mrzlo pasivnost ali celo zavirajoče sile. Ni treba posebnih fizikalnih in matematičnih sposobnosti, da uvidi človek zdravega razuma, kako prazno morajo učinkovati take razmere predvsem na naše gospodarsko življenje.

Nesrečna vidovdanska ustava pa deluje tudi uničujoče na našo zunanjo politiko. Kaj pomaga, če ima naša država še tako spretno in uglajeno diplomacijo, če pa lahko najneznatnejši zastopnik te ali one države vsak trenutek pokaže na slovensko-hrvatsko vprašanje, ki ga je vidovdanska ustava tako brahijalno rešila, da je iz strogo notranje-političnega problema ustvarila mednarodnega, če tudi se danes o njem nikjer ne razpravlja oficijelno, tem več pa pri zaprtih durih, kar nam seveda nič manj ne škoduje. Zadnji dokaz o našem mednarodnem ugledu smo prejeli pri volitvah v Društvo narodov, kjer je dobil neznatni južnoameriški Uruguay svojega odbornika, Jugoslavija kot reprezentantinja male antante pa je sijajno propadla...

Zadovoljiva rešitev ustavnega vprašanja, revizija ustave, pomeni tedaj rešitev našega gospodarstva, našega zunanje-političnega ugleda, naše države. Ni pa dovolj, če kdo zahteva samo revizijo ustave, spremembo režima, nima pa morda sam nikakega jasnega načrta, kaj in kako bo revidiral, da ustvari nekaj pozitivnega, kar bo res zadovoljilo veliko večino Slovencev, Srbov in Hrvatov v ustavnem oziru. Žal, da je ravno med napredno inteligenco tozadevno precej nejasnosti, ki se giblje z malimi izjemami v ideologiji splošnih gesel o bratstvu, sporazumu, decentralizaciji uprave in morda celo v nekaki samoupravi, le malokdaj pa slišimo, če se skriva za temi splošnimi gesli res kaj konkretnega, za življenje sposobnega. Vzemimo samo krilatico o decentralizaciji uprave ali o samoupravi. To sta dva pojma, ki pomenita mnogo ali pa nič. Ali imamo Slovenci danes decentralizirano upravo, ali imamo samoupravo? Oboje imamo, tako si kdo predstavlja, da je to samouprava, če zastopa vlado pri tem ali onem pogrebu dr. Skaberne, pri tej ali oni predpustni veselici dr. Baltič, da sme nositi pokrajinski namestnik lepo uniformo ali da mora finančni delegat odposlati v določenih obrokih toliko in toliko bankovcev v Beograd. Morda je to samouprava v smislu maloštevilne birokracije, toda treba se je samo spomniti, da vsa ta visoka birokracija nima niti toliko pravice, da bi recimo nakazala profesorjem izplačilo nadur in jasno mora biti vsakomur, kaj je — paradna samouprava. Od naprednih Slovencev je doslej edino dr. Rostohar na zagrebškem kongresu jasno označil slovensko zahtevo po parlamentarni avtonomiji, dočim se tudi demokrati še vedno gibljejo v splošnih frazah, za katerimi najbrž ne bo mnogo več nego — paradna samouprava in decentralizacija...

Naša javnost in zlasti inteligenca mora priti do jasnih pojmov. Čisto določeno moramo vedeti, da je možna za našo državo le e n a in e n o t n a zunanja politika in ne morda Protićeva in Koroščeva in Radićeva, da pa imamo Slovenci svoje posebne kulturne potrebe in razmere, o katerih naj sklepa avtonomna zakonodaja, vedeti moramo, da mora imeti močna država e n o t n o vojsko, da pa moramo imeti Slovenci avtonomno policijo, ki čuva nad redom v državi normalnih razmerah, vedeti moramo, da je mogoča le enotna železniška politika, da pa imamo Slovenci določene zdravstvene in socijalne razmere, ki jih naj urejuje avtonomna zakonodaja, vedeti moramo, da mora imeti država enotno denarno in finančno gospodarstvo, da pa moramo Slovenci s a m i razpolagati s primernimi denarnimi sredstvi, ki so potrebni za naše avtonomno življenje in odgovarjajo naši moči v državi, vedeti moramo nadalje, da ne sme v avtonomni samoupravi centralna vlada imenovati višjih uradnikov brez sporazuma z avtonomno reprezentanco, vedeti moramo, da parlamentarna avtonomija ni naperjena proti državi, temveč pomeni vrhunec konsolidacije naše države, ki pravično deli narodovo voljo med osrednjo in avtonomno drž. oblastjo.

Kdor je res r e a l n i politik, mora priti preko praznih splošnih gesel in krilatic o bratstvu in sporazumu, do jasnih in določenih predlogov in zahtev. Še navadna trgovska morala zahteva od vseh interesentov, da se medsebojno poznajo, kadar se združijo v skupno trgovsko podjetje, koliko jasnosti in konkretnosti je šele potreba med Srbi, Hrvati in Slovenci, ki hočejo najvišji ideal vsakega naroda — zdravo skupno državo. Bratje morajo vedeti, kaj drug od drugega zahtevajo in kaj drug drugemu lahko koncedirajo. Kadar si bomo lahko j a s n o pogledali v oči, takrat si brez h i n a v š č i n e stisnemo roke in konsolidacija naše države bo izvršena...

Dr. Joža Glonar:

Narod in nacija drugod in pri nas.

V četrtek 5. oktobra t. l. je »Slovenski narod« prinesel iz peresa drja Josipa Smodlaka uvodnik »Narodno pravo in pravo samoodločbe«, ki razpravlja o problemu »nacije« in »naroda« na zapadu in ga nazadnje aplicira na razmere v naši kraljevini. Vse svoje razlaganje je osnoval na Wilsonovo načelo »samoodločbe narodov«, o katerem pravi, da smo ga pri nas napačno razumeli in da nas je baš zaradi tega razočaralo. Wilson — po njegovem — ni mislil tako kakor naši nacijonalisti in zato je prišlo prvo razočaranje: Wilson nam je zahtevo po Gosposvetskem polju odbil, odbil ne samo njo, ampak odbil tudi naše pretenzije na zemljišče, kjer se tudi danes po večini govori slovensko, toda »na to je prišel odgovor, ki je okamenil naše nacijonaliste: ne odločuje jezik, ki ga govori ljudstvo, marveč njegova volja«. S tem je bilo postavljeno vprašanje narodne samoodločbe na osebno fasijo in ta se je v slučaju Koroščev izrekla zoper nas, ker so Korošci bili primorani fatirati za »nacijo« in ne za »narod«, da govorimo v žargonu državno imperijalističnega zapada in drja Smodlake.

Vsi akti, iz katerih bi si lahko ustvarili jasno sliko o vseh zakulisnih dogodkih, ki so ustvarili današnje meje naše kraljevine, nam niso še dani na vpogled in nam — kakor vse kaže — še dolgo ne bodo. Saj ljudje, ki so za časa vojne vodili našo politiko na zapadu, naravnost skrivajo tiskane priče svojega delovanja! Vendar pa se zdi, da so naše meje, ki jih imamo danes, in težkoče, ki izhajajo iz tega našega narodnega položaja, izšle samo iz dejstva, da so naši politiki, ne da bi se zavedli dalekosežnih posledic tega akta, kratkomalo posneli zapadno terminologijo »nacije« in »narodnosti« in jo prenesli na naše razmere. V veliki večini je tega krivo dejstvo, da so se vzgajali v državnopravni ideologiji zapada, predvsem Nemcev, ki so to svojo imperijalistično ideologijo spravili v prepričevalen pravni sistem. Na koncu XVIII. stoletja je en sam človek na prestolu rekel: »Država — to sem jaz«, ko pa je on in njegov sistem padel pod navalom meščanske francoske revolucije, je na mesto edinega vladarja v državi nastopilo vladajoče »pleme«, vladajoči »narod«, ki se je v državnopravnem sistemu, da si pridobi več veljave, proklamiral za državotvorno narodnost, znanstveno ali bolj učeno povedano, za »nacijo«. To je svetovni razvoj od meščanstva propagirane nacijonalizacije, ki se je v boju zoper aristokracijo in klerno, kot »tretji stan« zoper ta dotlej privilegirana stanova, porinila v ospredje, dala srednji Evropi zadnjega stoletja značilne poteze v politični zgodovini, ustvarila Nemčijo in nazadnje ubila Avstrijo.

Razvoj na anglosaksonskem zapadu je bil popolnoma drugačen. Tam se je že stoletja prej ustvarilo vse potrebno, da je dobil državljan svoj »habeas corpus«, neposredni kontakt z morjem je dajal možnost za oster medsebojen konkurenčni boj, pot do gmotne osamosvojitve in s tem tudi do političnih svoboščin, je bila mnogo bolj odprta zapadnikom nego prebivalcem srednje Evrope, ki so bili v pravem pomenu besede «glebae adscripti«. Predočimo si samo značilno vrsto letnic, ki kažejo, kedaj so bili v srednji in vzhodnji Evropi kmetje oproščeni tlačanstva. Dr. Smodlaka vprašuje: »Kako to, da so Angleži in Škoti jedna nacija, Irci pa to niso?« Dobro bi bilo, če bi poleg tega še bil opozoril našega človeka, naj pazi, če govori s kom angleško, da bo govoril o »Britaniji« in ne o »Angleški«. Če bo slučajno naletel na Škota, ki se smatra sicer za »Britanca«, za »Angleža« pa ne, se mu bo s takim zamenjavanjem »nacije« in »narodnosti« zameril. Ves razvoj nacijonalistične terminologije treba namreč umevati historično. Zapadna »nacijonalizacija« se je razvila iz povsem drugačnih vzrokov, ko srednjeevropska, da o vzhodnjeevropski niti ne govorimo.

Švica, ki jo ti in oni radi stavijo za zgled, ali je potem že pravilen ali ne, se je do današnjega stanja preborila skozi stoletja divjih in besnih krvavih bojev. Današnje stanje pa je tako, da vsak Švicar ljubi in slavi svoj »Kantönli«, pri tem pa se vsak obenem tudi zaveda, da je Švicar. Prvega mu noben Švicar — dasi drugoroden — ne brani, nad drugim se vsi skupaj veselijo. Nemški Švicarji, ki so dali nemški literaturi take korifeje, kakor so Gotthelff-Bitzins, G. Keller, Spitteler in Widmann, uživajo poleg tega še v nemškem jezikovnem svetu privilegij, da smejo pisati svoj poseben književen jezik. Njih spisi se za ostale Nemce izdajajo s priloženimi vokabularji; če bi kak gimnazijec napisal v Berlinu nalogo z oblikami, ki jih sme rabiti vsak švicarski nemški pisatelj, bi mrgolela rdečih lis.

Za zgodovinski potek nacijonalizacije sveta so posebno ilustrativne razmere v bivši Avstriji in Ogrski. V Avstriji sta si nemška aristokracija in ž njo roko v roki nemška buržoazija po l. 1848 znali zavarovati drugojezične kolonije, kamor sta pošiljali prebitek svojega intelektualnega naraščaja. Ves nacijonalni boj se je v Avstriji vodil kakor nekak civilen proces na podlagi neke že takorekoč kritične ustave, ki je imela točke, ki so celih sedemdeset let čakale na to, da so postale brezpredmetne. Ustavnost — vsaj navidezna! — tega nacijonalnega boja je zakrivila, da nam niso ničesar pripovedovali o kaki avstrijski »naciji«. Zato pa so primerno ravnali v praksi. Kdorkoli z avstrijskih Nemcev je kaj veljal na pr. v znanosti, je bil zunaj Avstrije in v njej »znamenit Nemec«, o drugorodnem Avstrijcu se je v enakem slučaju govorilo samo kot o »znamenitem Avstrijcu«. V politični praksi pa se je vedno uveljavljalo načelo, da grejo Nemcem kot vladajoči »narodnosti«, torej kot »naciji«, večje pravice ko avstrijskim »narodnostim«, ki naj lepo tiho čepe v zapečku ali pa mirno izginejo. Kako so v tem pogledu Madžari »varali svet«, o tem govori Smodlaka sam. Niti Avstrija niti Madžarska se namreč v krogih svojih državnikov nista zavedali, da je današnji nacijonalizem nekaj v čustvu zasidranega, nekaj tako močnega, da zoper njega ne pomagajo nobeni civilni ali kazenski paragrafi.

Dr. Smodlaka pravi, da so Madžari, »hoteč obdržati svoje gospodstvo nad podjarmljenimi narodi, dolgo časa varali svet, da so tudi Ogri jedna taka nacija, slednjič pa se jim je vendar razkrila prevara, ker jim je manjkal glavni pogoj za nacijo, in to je: skupna državna zavest, skupna volja državljanov, da žive po istih zakonih v isti državi.« To je pač — neizmerno milo povedano! Goljufija je bila v tem, da so Madžari, kot vladajoče pleme, ali kot »nacija«, te zakone uporabljali po svoje, hoteč nasilno vsa ostala nemadžarska plemena spremeniti najprej v »Ogre«, nato pa v »Madžare«. Madžarska »nacija« bi naj tudi vsem drugim »narodnostim vtisnila svoj madžarski narodni pečat in tako ustvarila identiteto madžarske narodnosti in nacije.

»Mi smo v srečnem položaju, da se pri nas narod in nacija krijeta« pravi dr. Smodlaka. Kolika zmota! V srečnem položaju smo bili zaradi tega, ker je našo državo ustvarila »skupna državna zavest, skupna volja državljanov, da žive po istih zakonih«, in v srečnem položaju smo, ker se tega še vedno zavedamo. V svetovni zgodovini je pot, po kateri smo prišli do skupne države, nekaj povsem singularnega. To, kar Smodlaka pri Madžarih pogreša, smo prinesli že ob rojstvu naše države kot nje najtrdnejši temelj s seboj! Kaj je krivo, da se ta temelj vedno bolj rahlja? Ali ne mogoče dejstvo, da zamenjavajo naši politiki — med njimi tudi dr. Smodlaka — pogoje političnega sožitja ž njega posledicami in da izhaja iz tega tudi neprimerna, včasih naravnost nekulturno nasilna politična praksa?

Dr. Smodlaka opozarja kot na jamstvo naše bodoče konsolidacije v smeri »nacije« na dejstvo, da živi v »severnovzhodnem delu Srbije danes zadovoljno mnogo tisoč ljudi romunskega materinskega jezika in romunskih običajev, ki pa ne smatrajo Romunije za svojo domovino, marveč Srbijo, ter so zanjo tudi kri prelivali, kakor ostala njena deca.« Moj Bog! Ti Romuni so bili v narodnem pogledu popolnoma indiferencirana, amorfna masa, ki je bila vesela, da je lahko živela svoje vegetativno življenje. Kam bo danes, ko smo že imeli z Romunsko prepire zaradi razmejitve mešanega teritorija, in ko imajo v soseščini veliko, v nacijonalnem pogledu se razvijajočo državo, začelo gravitirati njih duševno življenje, ni težko prerokovati onemu, ki je kolikaj pazno zasledoval razvoj nacijonalne misli v zapadni in srednji Evropi.

Quo vadis...?

Trst, 6. oktobra.

Fašisti nadaljujejo s svojimi nasilji. Kakor divji Huni se zaganjajo zdaj sem, zdaj tja, izvajajo nasilja v vseh mogočih oblikah, rušijo poslopja, požigajo, pretepajo in ubijajo, skratka počenjajo vse kar se jim pač poljubi in ni je sile, ki bi jih mogla zadržati, ustaviti njih barbarsko početje ter jih kaznovati.

Danes so fašisti gospodarji dežel, gospodarji države. Oblast jim gre od dne do dne bolj na roko, podpira jih na vse mogoče načine, daje jim v vsem njihovem početju popolnoma proste roke in prosto pot.

Fašiste je spočela itlijanska vlada, natančneje povedano — min. predsednik Giolitti, da jih izrabi proti vstajajočemu in grozečemu komunizmu. Bili so tedaj spočeti v zaščito kapitalizma, ki je stal tik po vojni na šibkih materialnih in moralnih nogah.

V fašistovsko organizacijo so pristopili najslabši elementi, kar jih premore Italija. Brezposelni, delamržni ljudje, delinkventi vseh vrst, ljudje, ki so hoteli igrati ulogo junakov, don Kišotov, ljudje vseh slabih stremljenj, ki niso vedeli kam in so našli v fašistovskih organizacijah izborno zatočišče in ugodno mesto, kjer so lahko nekaznovani služili svojim podlim instinktom. In tako so se zbrali v teh organizacijah lenuhi in hudodelci, ki jih sedaj proslavlja pol Italije.

V začetku so imeli fašisti le malo privržencev, ali danes je drugače. Fašisti so se silno razmahnili, vsepovsod imajo danes svoje skupine, vsa mesta so že nasičena z njihovimi društvi in že se raztezajo po deželi, v trge in vasi; in ne bo trajalo dolgo, ko bodo imeli v vsaki vasi v Italiji svoj »fascio«.

Fašistovske skupine rastejo kakor gobe po dežju. Kako je to mogoče? — Nobeno čudo! Saj jim gre italijanska vlada v vsem na roke. Doslej še ni ukrenila niti koraka, da bi jih potlačila, pa tudi ne misli ukreniti ničesar. Fašisti so zrasli vladi preko glave in vlada ne more sedaj več nazaj, četudi bi hotela. Kdor se drzne upirati ali nasprotovati fašizmu, ta je kaznovan brez razlike. Deloma vsled strahu, deloma iz resnične simpatije podpira vlada fašizem materialno in moralno. Fašisti imajo svoje uniforme; te uniforme so dobili od vlade. Prav tiste uniforme so, ki so jih nosili poprej »arditi«, t. j. prostovoljne naskočne italijanske čete. Fašisti imajo avtomobile — ti avtomobili so vojaški kamioni; vlada jim jih je dala na razpolago. Fašisti imajo platnene šatore — ti šatori so bili last vojaškega erarja. V zadnjem času nosijo fašisti tudi čelade — te železne čelade so črno prebarvane vojaške čelade. Jeklenih čelad menda vendar niso kupili fašisti v trgovini železa!

Vlada pa jih ne podpira samo materielno, ampak tudi moralno. — Fašisti smejo počenjati karkoli hočejo — nikdar niso kaznovani. Smejo požigati, moriti, zasedati poslopja, razganjati šole in občinske zastope. Kdo pa jim brani?

Zdaj, ko so že razlili svojo jezo nad Slovenci na Primorskem ter po ostali Italiji, so se vrgli kakor divje zveri na Tirolsko. Te dni so divjali po Bocnu, ki so ga zasedli. Polastili so se s silo najlepše šolsko poslopje »Elisabeth« ter ustanovili tam notri italijansko šolo, ki so jo že krstili in dali ime »Regina Elena«. Napadli so javno mestno stražo, jo razorožili ter razpustili mestni svet. V nekolikih urah je že bil od vlade imenovan vladni komisar, ki je skup-

Romantične duše.

(K premijeri Iv. Cankarjeve drame.)

»In tako bo ostalo zmerom... zmerom, ljubica... Ne žalosti, ne smrti, — samó večno, neizmerno razkošje...« Takó govori dr. Mlakar, romantičen junak drame do svojega umirajočega idola jetične Zarnikove Pavle, medtem, ko zunaj iz ceste hrumé v sobo zmagoslavni klici zmagovitih Mlakarjevih pristašev... Ta moška romantična duša se giblje v sredi javnega življenja, se bori s »prvaki« naroda (dr. Delak), lahkomiselno zapravlja življenje z dvomljivimi ženskami, a sredi blata in gnusa ga obvladuje »hrepenenje po tihi, nedolžni sreči«, čudovit ogenj mu pretresa prsa tedaj, ko terja življenje od njega najbolj odločnih dejanj. Potek drame je enostaven, malo skladen, a dá občutiti vso poznejšo silo Cankarjevih dramskih ustvaritev. A z gorko omamo te objame tudi tipajoča lepota tega prvenca, ki ni le podlaga za studijo Cankarja-dramatika, temveč je celó ključ, odpirajoč vse tiho razkošje njegovih del. »Za narodov blagor«, »Pohujšanje« in »Hlapci« so kot veje enega debla, enega umetniškega hotenja: »Namen umetnikov naj bo, da nanesi takorekoč ogledalo drži: Kaže čednosti njé prave črte, sramoti njé pravo obličje, stoletju in telesu časa odtis njega prave podobe.« Dr. Mlakar, brezmočen romantik hrepeni k nebu, a tava v blatu, se dvigne do voditelja narodne skupine — pa ga smrt dekleta, ki je ubežala z drugim (dr. Sternen) popolnoma, skoro otročje razoroži. V večnem nemiru je zanj njegova okolica, sluteč »da je Mlakar človek, ki živi v nepravem času, ki dela samó napoto drugim navadnim smrtnikom in muči vrhutega še samega sebe«. Obilježje tem »junakom« daje za naše razmere tipična okolica. Breznačelni, rodoljubni narodni »vodniki«, (dr. Delak, Mak, Vrančič) pripravljeni ob prvi priliki sleči suknjo svojega prepričanja in strahopetno zapustiti nagnjeno ladijo, se sicer medlo pa razločno izoblikujejo iz šibkega dejanja. Naše ozkosrčne razmere, zlagana vzgoja in kofetarski naš družabni ton že rahlo sili iz teh dejanj, ki so bile prvi vozel krvavega Cankarjevega biča, žvižgajočega skoro dvajset let po naših plečih...

Režijo je vodil g. M. S k r b i n š e k in je skušal s podčrtanjem globljih in z opustitvijo medlejših mest ustvariti res izborno, za oder zelo kočljivo stvar. V veliko zadoščenje je ljubitelju Cankarja to dejstvo, ko se zave, da imamo danes ne samó režiserje Cankarjevih dram, ampak tudi igralce in — celo publiko. Sicer je pri premijeri precej neprijetno strašilo po ložah, vendar je prinesel večer vsem navzočim tih užitek naše nasilnejše slovenske besede... Dejanja se vrsté in zaključujejo v neverjetnih posledicah, za katere ni mnogokrat tudi umetniške opravičbe, nastopajoči pa so tvorili zaokroženo enoto od dobro preštudiranega »junaka« Mlakarja-Skrbinška doli do frazastih in bombastičnih agitatorjev in rodoljubov.

G. S k r b i n š e k očituje izredno igralsko inteligenco, do pičice naštudira vlogo in postaja zopet močan moment v drami. Želeli bi le manj umetničenja in več gorkote, manj tehnike in mnogo resničnejšega čustvovanja. Dr. Sternen-Ž e l e z n i k je delikatno podal svojo sicer pasivno vlogo. Zna iznenaditi tudi v najneznatnejšem prizoru, je iskren in zajemljiv igralec. Pavla gdč. D a n i l o v e ni prinesla onega romantičnega občutka, ki naj ga vzbudi njen nastop. Po vnanjosti in po igri smo videli zelo povprečen lik. Dr. Delak-K r a l j je nekoliko ostajal v ozadju vsled malo izdelane igre, P e č e k in ga. R o g o z o v a, najbolj pa R a k a r j e v a so zelo srečno vozili. Ga. J u v a n o v a (Olga) ni presenetila samo z elegantnim nastopom, poškropila je nekoliko mlačno vzdušje drame z vedrostjo svoje naravne igre. D a n i l o-Jereb je splaval, sedeč na udobnem naslanjaču svoje rutine in dobrih ušes... P l u t je bil posrečen agitator — »govornik« in posrečen bi bil morda G r e g o r i n, če ne bi živel v prepričanju, da mora na odru cel čas »igrati«. Mirno in prepričevalno igro g. L i p a k a je treba posebej omenjati. Če bodo izginile nekatere nesigurnosti v nastopu, tedaj ga bomo iz srca veseli. »Romantične duše« pa zaslužijo — in to iz čistih literarnih ozirov — svoje življenje po naših odrih. Kot v koncesijo veselja željnemu delu publike sledi v s r e d o, dné 11. t. m. angleška komedija *Manghema: Jack Straw.*

—u—

Fran Brkin.

Impresije iz Nemčije.

Hamburg, tretje največje pristanišče sveta! Človeku se zdi, da je v blaznici, kajti vsenaokrog drve avtomobili, vozovi, pešci, vse mesto je zavito v gosto meglo dima iz tovarn in parnikov. Vsak človek je tu res samo številka ogromne mašinerije, ki se zove svetovno pristanišče. Sedež na verando bližnje kavarne in poslušaš ta monotoni ritem. Polagoma te uspava, posameznosti se zbrišejo in pred seboj vidiš le še nekako kinematografsko migljanje, na ušesa te pa zbada momentano hreščanje. S težavo se prebudiš in zaveš ter greš dalje. Na levo in desno odurni kupi iz surove opeke, sem ter tja kako javno poslopje — kup umazenega, brezizraznega kamenja. Tako se pretolčeš do luke. Megla se zgosti, v nos te zbada smrdeča in umazana morska voda in v nejasnih konturah vidiš pred seboj šviganje neštetih parnikov, ki plavajo pod vsemi mogočimi zastavami sveta. Največ je angleških, sicer pa tiči v tem tudi ves smisel svetovne vojne.

Ali je to življenje? Morda, vendar se začne človeku tu nehote tožiti po umirajočih starih ulicah Nürnberga ali Regensburga. Ej, tisto življenje je bilo lepše, tedaj ljudje še niso bili tako grozno učeni in napredni, tedaj je bilo še manj kavaren, a zato več pivnic...

*

Tudi v Berlin sem se pripeljal v zgodnjih jutranjih urah. Ko se na kolodvoru okrepčam in osnažim ter si nakupim vse potrebno, so začeli odpirati tudi v mestu že prve trgovine, kavarne in restavracij seveda še ne in tudi zbirki ter muzejev ne. Sedem torej na »Ringbahn« ter se vozim za 5 Mark toliko časa okrog mesta, da si ogledam dobro vsa predmestja, nato pa prestopim na mestno železnico, ki me vlači na